

ПРИВРЕДНА
КОМОРА
СРБИЈЕ

ДЕКЛАРАЦИЈА ПРИВРЕДНЕ КОМОРЕ СРБИЈЕ

Зелена трансформација
српске привреде

ДЕКЛАРАЦИЈА ПРИВРЕДНЕ КОМОРЕ СРБИЈЕ ЗЕЛЕНА ТРАНСФОРМАЦИЈА СРПСКЕ ПРИВРЕДЕ (у десет тачака)

Климатске промене, упоредо са глобалним кретањима у сфери економије, финансија, расположивости критичних сировина, доступности хране и енергије, а изнад свега, здравља популације, непосредно утичу на преиспитивање стратегија националних економија и представљају посебан изазов за прилагођавање компанија новим околностима. Пораст размене постојећих и расположивост нових производа и услуга, повећање мобилности иностраних инвестиција, прилагодљивост ланца добављача укључујући и промену вишедеценијских пракси (феномен *nearshoring-a*), мања доступност природних ресурса и енергије, а све већи утицај дигитализације и комуникационих технологија – заједно креирају нове изазове, али и могућности за одрживи привредни развој и конкурентност на међународним тржиштима. Криза и изазови представљају и шансу за промене.

Зелена трансформација, која је свеобухватан, комплексан и захтеван процес, и која подразумева, пре свега, трансформацију ка нискоугљеничној и циркуларној економији, највећи је генерацијски, економски и друштвени изазов. У том контексту, активности Привредне коморе Србије у овој области имају за циљ да покрену прилике за зелени раст, да унапреде индустријску конкурентност домаће привреде и допринесу даљем развоју и пласману домаћих производа и услуга на различитим тржиштима. Промене овог обима и комплексности захтевају и темељну промену свести о значају, садржају и неопходности изазова који је пред нама.

Прелазак на циркуларну економију представља велики потенцијал за нове пословне прилике.

Истовремено, домаће компаније суочавају се са изазовима који се односе на усаглашавање сопственог пословања са принципима циркуларне економије, који се, од стране њихових европских и глобалних пословних партнера, у великој мери већ спроводе.

Циљ подршке Привредне коморе Србије огледа се и у заговарању успостављања регулаторног оквира који ће омогућити предузећима свих сектора и величина да иновирају процесе и стварају производе и услуге који доприносе циљевима одрживе економије. Радићемо заједно са привредом, представницима локалних заједница и доносиоцима одлука на изради прописа, финансијских инструмената, трансферу знања и размени најбољих пракси који ће даље допринети усаглашавању одрживог пословања са европским стандардима и правилима, поштујући принципе тржишне утакмице које ће подстаћи иновације.

За успешну политику одрживог пословања и конкурентног положаја домаћих компанија на глобалном тржишту потребна је пажљиво избалансирана комбинација административних олакшица, економских инструмената и приступа финансирању.

Сматрамо да је од кључне важности да активности Привредне коморе Србије буду усмерене ка томе да компанијама обезбедимо најбољу могућу подршку за постизање неопходног баланса, иновација у пословању и моделе пословања заснованих на даљим улагањима у заштиту и унапређење животне средине и доприноса ублажавању и прилагођавању климатским променама.

ДЕКЛАРАЦИЈА ПРИВРЕДНЕ КОМОРЕ СРБИЈЕ

Кључне теме:

- Циљеви одрживог развоја УН
- Париски споразум
- „Зелена агенда“ за Западни Балкан (Софијска декларација)
- Декларација из Брда код Крања
- Национално законодавство
 - климатски пакет,
 - енергетски пакет,
 - циркуларна економија, итд.
- Јавни дијалог на свим нивоима

1. Стратешки и регулаторни оквир (strategic and regulatory framework)

Полазећи од 17 Циљева одрживог развоја Уједињених нација, међународних и регионалних споразума (Париски споразум, Софијска декларација, Декларација из Брда код Крања) и националног регулаторног оквира (пакет климатских и енергетских закона), Привредна комора Србије препознаје Европски зелени договор као прилику за привредни заокрет у циљу стварања модерне, климатски неутралне и конкурентне економије која одговорно и ефикасно користи све своје ресурсе. Економско-инвестициони план у оквиру „Зелене агенде“ за Западни Балкан, као подршка дугорочном зеленом друштвено-економском опоравку региона, биће подстицај одрживом економском расту, спровођењу потребних реформи и подршци привреди Западног Балкана за лакше прилагођавање и приступ европском и светском тржишту. Ефикасна примена стратешког и регулаторног оквира уз адекватне транзиционе периоде прилагођавања привреде, кључни су за коначно постизање циљева климатске и угљеничне неутралности, уз поштовање виталних националних интереса. Комплексност зелене трансформације захтева транспарентност јавног дијалога, а поготово у локалним заједницама, и то је могуће реализовати кроз укључивање свих заинтересованих актера из пословног, академског и цивилног сектора, као и представника локалне самоуправе.

2. Климатска и угљенична неутралност (climate and carbon neutrality)

Постојећи модел раста заснован примарно на коришћењу фосилних горива и, последично, штетном утицају на животну средину и здравље људи, постепено, али доследно, системски и у најбољем интересу државе и грађана, напуштати уз паметан развој капацитета за обновљиве изворе енергије, како у јавном тако и у приватном сектору и домаћинствима, уз даље промовисање програма енергетске ефикасности. Приближавање циљева енергетске и климатске трансформације кроз Интегрисани национални енергетски и климатски план, спровођење система мониторинга, извештавања и верификације (MRV system), анализу утицаја Прекограничног механизма за прилагођавање угљеника (СВАМ) на српску привреду и припреме за његову примену, неки су од кључних задатака на путу ка климатској и угљеничној неутралности. Наставити усклађивање са ЕУ Шемом за трговање емисијама (ЕУ ЕТS) и доприносити развоју других инструмената одређивања цене угљеника ради промовисања декарбонизације у региону.

Кључне теме:

- Енергетска трансформација
- Декарбонизација
- Механизам за прекогранично усклађивање угљеника (СВАМ)
- Мониторинг, извештавање и верификација (MRV)
- Интеграција националног енергетског и климатског плана

3. Циркуларна економија, редукција ресурса, нула отпада (circular economy, resource reduction, zero waste)

Полазећи од основних принципа циркуларне економије – пројектовање производа/услуге без штете по животну средину, продужење животног века производа/материјала и обнављање и очување природних система и ресурса, Привредна комора Србије снажно подржава и промовише ефикасно коришћење природних ресурса, смањење количине генерисаног отпада и емитованог загађења и производњу/транспорт уз већу употребу обновљивих извора енергије. Посебно се промовише примена нових циркуларних пословних модела – економских, регулаторних, добровољних стандарда, информисања, зелених набавки – који се заснивају на животном циклусу и имају мање уграђених опасних материјала, мању потрошњу сировина, енергије, воде и у производњи и током употребе, али и услугама коришћења уместо поседовања производа – лизинг, дељење, изнајмљивање. Потребно је даље ширење знања и јачање свести код малих и средњих предузећа о кључним предностима преласка на циркуларне пословне моделе. Подршка заустављању губитка биодиверзитета, обнављању природних еко система, повећању могућности за употребу решења заснованих на природи ради ублажавања последица и прилагођавања утицајима климатских промена.

Кључне теме:

- Циркуларни пословни модели /алати
- Стратегије циркулације материјала (ISO 14009)
- Животни циклус производа (LCA, ISO 14040)
- Услуге коришћења уместо поседовања производа
- Мерење степена „поправљивости“ производа
- Вредновање циркуларности компаније

Кључне теме:

- Еко-дизајн (eco-design, ISO 14006)
- Еко-означавање (ecolabelling, ISO 14021)
- Угљенични отисак (carbon footprint, ISO 14067)
- Одржива набавка (sustainable procurement, ISO 20400)
- Извештавање о одрживости (non-financial reporting)
- Одговорна потрошња (responsible consumption)

4. Одржива производња и потрошња (sustainable production and consumption)

Привредна комора Србије подстиче привреду да преиспита своје стратегије, политику, процесе и праксу, да се окрене еко-пројектовању производа погодном за одржавање, поправку, преправку, расклапање, рециклажу, као и да интегрише принципе одрживости у процесе експлоатације и набавке сировина, производње, транспорта, испоруке, одржавања, уз континуирано информисање и едукацију корисника (инструкције за правилну употребу, чување, одржавање, одлагање). Трансформација пословне политике ка планирању еко-иновативних производа и примена најновијих захтева за еко-дизајном у инжењерском пројектовању и производа, неки су од предуслова за брже прилагођавање захтевима ЕУ и светског тржишта. Интегрално праћење и мерење угљеничног отиска производа, поштујући признате методе калкулације и међународне стандарде (ISO 14067), верификација извештаја о емисији гасова са ефектом стаклене баште (GHG), континуирано извештавање о нефинансијском (одрживом) пословању (CSR Directive), додатни су допринос транспарентности и бољој информисаности јавности о утицају пословања на друштво и заједницу. Подржати иницијативе усмерене на потрошаче за подизање свести грађана о отпаду, одвојеном сакупљању и одрживој потрошњи. Промовисати пољопривредну производњу погодну за животну средину и органску пољопривредну производњу и смањење употребе пластике и других вештачких хемијских производа који се користе у производњи хране.

Кључне теме:

- Образовни програми и нови „зелени“ послови
- Стручна пракса
- Мајсторска обука за циркуларна и „зелена“ занимања
- Промоција „зелених“ занимања и нових профила
 - инсталатер соларних панела,
 - техничар за одржавање ветрогенератора,
 - фармер за органску производњу,
 - специјалиста за мерење ГХГ,
 - оператер за биогасно постројење
 - техничар за зелену градњу, итд.

5. образовање и нова „зелена“ занимања (education and green jobs)

Међународна организација рада (ILO) процењује да ће до 2030. године глобално бити формирано нових 24 милиона „зелених“ радних места и то највише у областима здравствене заштите, производње и прерађивачке индустрије, грађевинарства, пољопривреде, транспорта, али и финансија, модне индустрије и услуга. Обучени кадрови, очекивано, највише ће се тражити у областима обновљивих извора енергије, али и циркуларне економије и „зеленог“ и одрживог пословања. Привредна комора Србије снажно подржава развој нових образовних програма и профила и оспособљавање ученика и студената за „зелена“ занимања и то кроз даљи развој система дуалног образовања, интензивирање стручних пракси, мајсторских обука и других видова стицања практичних знања и вештина за ново „зелено“ и дигитално доба у индустрији 4.0. Обуке које се спроводе циљано у најпогођенијим секторима могу да помогну радницима да стекну неопходне компетенције и вештине да правилно спроведу транзицију и буду иновативнији и отпорнији на промене. Обука је посебно важна за задржавање и усавршавање постојеће радне снаге када се усвоје нове технологије, без угрожавања постојећих послова и радних места. Верујемо да је неопходна и адаптација curriculum-а на факултетима, превасходно економским као и оним који се баве одрживим развојем, да би они обихватили нове дисциплине као што су финансије у вези са климатским променама (climate change finance) и рачуноводство у вези са климатским променама (climate change accounting), као и циркуларну економију.

6. Еко-иновације, наука, смарт технологије, е-мобилност (eco-innovations, science, smart technologies, e-mobility)

Промовисање истраживања, развоја и еко-иновација и усвајање одрживих техника и технолошких решења могу подстаћи одрживост и циркуларност у пословању. Кроз идентификовање начина на које истраживање, развој, еко-иновације и дигиталне технологије могу да помогну да се спроведе зелена транзиција, укључујући смањење трошкова те транзиције, развој нових еко- техника и технологија или промовисање постојећих, треба да одигра једну од кључних, покретачких улога. Додатне мере подршке за мала и средња предузећа ради подстицања усвајања иновативних, зелених и дигиталних технологија у пословном екосистему. Подржати даље јачање веза између академске заједнице, науке и привреде, ради проналажења иновативних решења, лакшег усвајања најновијих технологија и сагледавања стварних потреба компанија за знањима новог доба. Афирмисати спровођење техничких стандарда ЕУ и дигитализације свих видова транспорта. Развијати и спроводити планове за климатску отпорност за транспортне мреже економија западног Балкана, и промовисати припремање и спровођење Плана одрживе урбане мобилности за градска подручја на западном Балкану. Подржати решења одрживе мобилности на регионалном нивоу укључујући планове за коришћење алтернативних горива и изградњу станица за пуњење и точење горива. Повећати регионалну сарадњу у области развоја инфраструктуре алтернативних горива.

Кључне теме:

- Одрживе технологије
- Еко-иновације
- Подршка развоју еко-стартап предузећа
- Повезаност науке/ универзитета и привреде
- Смарт транспорт
- Е-мобилност

7. Праведна транзиција (just transition)

Анализа друштвено-економског утицаја декарбонизације на националном и регионалном нивоу у циљу правичне транзиције, уз минимизирање утицаја на економски и социјални статус запослених у рањивим делатностима и предвиђање мера и програма који ће ојачати отпорност система социјалне заштите. Подржати израду програма за бављење проблемом енергетског сиромаштва и финансијске шеме за обнову домаћинства и обезбеђење одговарајућег нивоа животног стандарда. „Зелена“ и дигитална транзиција ће имати снажан друштвени утицај, посебно због гашења једних и отварања нових радних места и услова рада, због чега је неопходно укључивање правичности и солидарности, као дефинисаних принципа Европског зеленог договора и Дигиталне стратегије ЕУ. Овај утицај треба узети у обзир приликом креирања планова транзиције, јер ће правовременим идентификовањем очекиваних друштвених последица транзиције, штетни ефекти моћи да се минимизирају и спрече. Пуна подршка компанијама које примењују мере тако да транзиција буде друштвено одговорна и стога одржива на дуги рок.

Кључне теме:

- Социјални аспект транзиције
- Енергетско сиромаштво
- Друштвена одговорност
- Програми преквалификације
- „Рањива“ занимања и мере отпорности (нпр. рударство)
- План праведне транзиције

Кључне теме:

- Одрживи раст
- Диверсификација извора финансија
- Корпоративне и државне зелене обвезнице
- ESG интернационални стандарди
- Инвестиције у зелене инфраструктурне пројекте
- Банке као катализатори зелене трансформације

8. Одрживе финансије (sustainable finance)

Реализација модела одрживог раста економије, повећање профитабилности компанија које реализују транзицију и редуковање трошкова кроз примену модела циркуларне економије, као и свеукупно ублажавање климатских ризика, кључни је допринос у спровођењу зелене трансформације, што ће бити оствариво само кроз мобилисање финансирања из различитих извора. Требало би афирмисати принцип „загађивач плаћа“ и темељно анализирати накнаде, а сегмент финансирања из буџета временом би требало да се замени принципом ко-инвестирања. Такође развијати и иновативне финансијске инструменте из приватног сектора као што су корпоративне зелене обвезнице, али због лимитираног домаћег тржишта капитала, финансијски сектор би требало да понуди и кредите за посебне намене за финансирање инвестиција у зелене технологије, са комбинацијом финансијских подстицаја и чак и одговарајућом технолошком помоћи за примену таквих технологија. Генерацијски изазов зелене транзиције Србија дочекује са фискалном и монетарном стабилношћу, па је тако првим емитовањем државне зелене обвезнице генерисала милијарду евра који ће бити инвестирани у различите инфраструктурне зелене пројекте. На располагању су различити извори финансирања из ЕУ, преваходно IPA III фондови, али и Western Balkans Investment Frameworks, међународне финансијске институције као што су EIB и EBRD, као и могућност циљаног коришћења гарантне шеме – Western Balkans Guarantee Facility. Пословне банке ће променом кредитних политика морати да одговоре растућим потребама тржишта преузимајући улогу катализатора зелене трансформације, повећати обим свог зеленог кредитног портфолија, ускладити своје извештавање са све ригорознијим ESG интернационалним стандардима (с обзиром да већина банака у Србији има седиште у иностранству), унапредити кредитну понуду у домену енергетске трансформације и ефикасности, али и прилагодити свој менаџмент ризика промењеним потребама тржишта. Банке ће развијати нове производе, као, на пример, кредитне линије за трансформацију са линеарног на циркуларни модел производње. Модел јавно – приватног партнерства ће такође бити неопходан, на пример у домену иновација, где је, верујемо, могуће усмерити стратешки правац иновација уколико кључни актери делују као творци тржишта (market shaping), а не само као коректори тржишта (market fixing).

ДЕКЛАРАЦИЈА ПРИВРЕДНЕ КОМОРЕ СРБИЈЕ

9. Регионално повезивање и сарадња (regional networking and cooperation)

У циљу подстицања регионалног повезивања и сарадње, као и ефикаснијег успостављања заједничког регионалног тржишта, Привредна комора Србије је, заједно са партнерским привредним коморама Западног Балкана, основала регионалну асоцијацију – Коморски инвестициони форум Западног Балкана 6 (КИФ ЗБ6). Асоцијација заступа интересе преко 350.000 компанија и представља одговор на политичке процесе у оквиру Берлинског процеса. КИФ ЗБ6 је позвао владе региона да се кроз спровођење Зелене агенде за Западни Балкан омогући декарбонизација, прелазак на циркуларну економију, смањење загађења, одржива пољопривреда и заштита природе и биодиверзитета. Наглашава се неопходност заједничког планирања и сарадње на диверсификацији енергената и путева дистрибуције енергије са одрживим пројектима који ће омогућити земљама у региону да се у највећој могућој мери ослоне на домаће ресурсе чисте и одрживе енергије. Привредна комора Србије поздравља иницијативу „Отворени Балкан“ која је усмерена на ефикасно спровођење обавеза успостављања заједничког економског простора заснованог на слободи кретања људи, робе, услуга и капитала. Позивамо владе свих шест економија Западног Балкана да у оквиру Отвореног Балкана усагласе националне циљеве енергетске и климатске трансформације чиме би се обезбедио координисан и ефикасан одговор региона на изазове пред којима се човечанство налази.

Кључне теме:

- Смернице за спровођење Зелене агенде за Западни Балкан
- Акциони план за имплементацију Софијске декларације за период 2021. до 2030. године
- Коморски инвестициони форум Западног Балкана 6 (КИФ ЗБ6)
- Иницијатива „Отворени Балкан“
- Регионално, конкурентско, заједничко тржиште
- Приближавање циљева енергетске и климатске трансформације Западног Балкана

Кључне теме:

- Дигитална & зелена трансформација
- Редукција отпада у производњи, смањење трошкова
- Без-папирно пословање
- Повећање енергетске ефикасности објеката
- Смањење потрошње енергије и ресурса
- Центар за ДТ сертифицивао 68 консултаната
- Подршка за више од 700 МСП

10. Дигитална и зелена трансформација (twin transformations)

Дигитална трансформација је један од најважнијих сегмената свеукупне зелене трансформације и у многим документима ЕУ се ова два процеса третирају као сродна и међузависна. Решења из дигиталног домена могу значајно редуковати количину отпада у производним процесима, прилагодити обим производње променљивим захтевима тржишта и тражње, редуковати вишкове производње који могу постати неупотребљиви, као и омогућити целовито пословање без папира. Такође, решења из домена дигиталне трансформације могу унапредити енергетску ефикасност стамбених и индустријских објеката, редуковати потрошњу енергије или је адапирати у складу са потребама. Центар за дигиталну трансформацију Привредне коморе Србије је за 4 године успешно обучио и сертифицивао 68 консултаната за ову област, по међународном стандарду ISO 17024. Консултанати су кроз различите програме Центра, који су реализовани уз велику помоћ Министарства привреде и ГИЗ-а, до сада успешно сарађивали са више од 700 микро, малих и средњих предузећа и помогли им да реализују дигиталну трансформацију, фокусирајући се на – дигитални маркетинг и е-трговину, пословне процесе и моделе, дигиталну безбедност података и пословање. У припреми је сертификација прве групе консултаната за домен вештачке интелигенције (AI), који ће помагати компанијама у унапређењу пословања применом ових напредних решења. Центар је развио и интерактивну online академију за дигиталну трансформацију која је намењена власницима и менаџерима микро, малих и средњих предузећа у Србији.

CHAMBER OF
COMMERCE AND
INDUSTRY OF SERBIA

DECLARATION OF THE CHAMBER OF COMMERCE AND INDUSTRY OF SERBIA

Green Transformation of the
Serbian Economy

DECLARATION OF THE CHAMBER OF COMMERCE AND INDUSTRY OF SERBIA GREEN TRANSFORMATION OF THE SERBIAN ECONOMY (in ten points)

Climate change, along with global movements in the sphere of economy, finance, availability of critical raw materials, availability of food and energy, and above all, the health of the population, directly affect the reassessment of the strategies of national economies and represent a special challenge for adapting companies to new circumstances. The increase in the exchange of existing and the availability of new products and services, the increase in the mobility of foreign investments, the adaptability of supplier chains, including the change of decades-old practices (the phenomenon of nearshoring), reduced availability of natural resources and energy, and the increasing influence of digitization and communication technologies - together they create new challenges as well as opportunities for sustainable economic development and competitiveness in international markets. Crisis and challenges also represent a chance for change.

The green transformation, which is a comprehensive, complex and demanding process implying, above all, the transformation towards a low-carbon and circular economy, is the biggest generational economic and social challenge. In this context, the activities of the Chamber of Commerce and Industry of Serbia in this area are aimed at initiating opportunities for green growth, improving the industrial competitiveness of the domestic economy and contributing to the further development and placement of domestic products and services on various markets. Changes of this scope and complexity also require a fundamental change in awareness of the importance, content and necessity of the challenge ahead of us.

The transition to a circular economy represents a great potential for new business opportunities. At the same time, domestic companies face challenges related to harmonizing their own operations with the principles of the circular economy, which, to a large extent, have already been implemented by their European and global business partners.

The goal of the support of the Chamber of Commerce and Industry of Serbia is reflected in the advocacy of the establishment of a regulatory framework that will enable companies of all sectors and sizes to innovate processes and create products and services that contribute to the goals of a sustainable economy. We will work together with the economy, representatives of local communities and decision-makers on the development of regulations, financial instruments, transfer of knowledge and exchange of best practices that will further contribute to the harmonization of sustainable business with European standards and rules, observing the principles of market competition that will encourage innovation.

A successful policy of sustainable business and the competitive position of domestic companies on the global market requires a carefully balanced combination of administrative reliefs, economic instruments and access to financing.

We believe that it is of crucial importance that the activities of the Chamber of Commerce and Industry of Serbia are directed towards providing companies with the best possible support for achieving the necessary balance, innovations in business and business models based on further investments in the protection and improvement of the environment and contribution to mitigating and adapting to climate change.

Key topics:

- UN Sustainable Development Goals
- The Paris Agreement
- "Green Agenda" for the Western Balkans (Sofia Declaration)
- The Brdo Declaration
- National legislation
 - Climate package,
 - Energy package,
 - Circular economy, etc.
- Public dialogue

1. Strategic and Regulatory Framework

Starting from the 17 Sustainable Development Goals of the United Nations, international and regional agreements (The Paris Agreement, Sofia Declaration, the Brdo Declaration) and the national regulatory framework (the climate and energy package), the Chamber of Commerce and Industry of Serbia recognizes the European Green Deal as an opportunity for an economic turnaround in order to create a modern, climate-neutral and competitive economy that responsibly and efficiently uses all its resources. The Economic-Investment Plan within the "Green Agenda" for the Western Balkans, as support for the long-term green socio-economic recovery of the region, will be an incentive for sustainable economic growth, the implementation of necessary reforms and support for the economy of the Western Balkans for easier adaptation and access to the European and world markets. Efficient implementation of the strategic and regulatory framework with adequate transitional periods of adaptation of the economy are key to finally achieving the goals of climate and carbon neutrality, while observing vital national interests.

The complexity of Green transformation requires also transparency of public dialogue, and this is in particular relevant in local communities, which should be achieved through inclusion of all relevant actors from the business, academic and civil sectors as well as representatives of local municipalities.

2. Climate and Carbon Neutrality

The existing growth model based primarily on the use of fossil fuels and, consequently, the harmful impact on the environment and human health, will gradually but consistently, systematically and in the best interest of the state and citizens be abandoned with the smart development of capacity for renewable energy sources, both in public and in the private sector and households, with further promotion of energy efficiency programs. Approaching the goals of energy and climate transformation through the Integrated National Energy and Climate Plan, implementation of the monitoring, reporting and verification system (MRV system), analysis of the impact of the Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) on the Serbian economy and preparations for its implementation are some of the key tasks on the way to climate and carbon neutrality. Continue harmonization with the EU Emissions Trading System (EU ETS) and contribute to the development of other carbon pricing instruments to promote decarbonization in the region.

Key topics:

- Energy Transformation
- Decarbonization
- Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM)
- Monitoring, Reporting and Verification (MRV)
- Integration of the National Energy and Climate Plan

3. Circular Economy, Resource Reduction, Zero Waste

Starting from the basic principles of the circular economy - designing products/services without harming the environment, extending the life of products/materials and restoring and preserving natural systems and resources, the Chamber of Commerce and Industry of Serbia strongly supports and promotes the efficient use of natural resources, the reduction of the amount of generated waste and emitted pollution and production/transport with greater use of renewable energy sources. The application of new circular business models is particularly promoted - economic, regulatory, voluntary standards, information, green procurement - which are based on the life cycle and have fewer incorporated hazardous materials, less consumption of raw materials, energy, water both in production and during use, but also services of using instead of owning products - leasing, sharing, renting. Spreading knowledge and strengthening awareness among small and medium-sized enterprises about the key advantages of switching to circular business models. Support to halting biodiversity loss, restoring natural ecosystems, increasing opportunities to use nature-based solutions to mitigate and adapt to climate change impacts.

Key topics:

- Circular Business Models/ Tools
- Material Circulation Strategies (ISO 14009)
- Product Life Cycle (LCA, ISO 14040)
- Product-as-a-Service
- Measuring the Degree of Product "Repairability"
- Evaluating the Company's Circularity

Key topics:

- Eco-design, ISO 1400)
- Ecolabelling, ISO 1402)
- Carbon Footprint, ISO 1406)
- Sustainable Procurement, ISO 2040)
- Non-financial Reporting
- Responsible Consumption

4. Sustainable Production and Consumption

Chamber of Commerce and Industry of Serbia encourages the economy to review its strategies, policies, processes and practices, to turn to eco-design of products suitable for maintenance, repair, alteration, disassembly, recycling, as well as to integrate the principles of sustainability in the processes of exploitation and procurement of raw materials, production, transportation, delivery, maintenance, with continuous information and education of users (instructions for proper use, storage, maintenance, disposal). The transformation of business policy towards the planning of eco-innovative products and the application of the latest requirements for eco-design in engineering and product design are some of the preconditions for faster adaptation to the requirements of the EU and the world market. Integral monitoring and measurement of the product's carbon footprint by observing recognized calculation methods and international standards (ISO 14067), verification of reports on greenhouse gas emissions (GHG), continuous reporting on non-financial (sustainable) operations (CSR Directive), are an additional contribution to transparency and better informing the public about the impact of business on society and the community. Support consumer-focused initiatives to raise citizens' awareness of waste, separate collection and sustainable consumption. Promote environmentally friendly and organic farming and reduce the use of plastics and other artificial chemicals used in food production.

Key topics:

- Educational Programs and New "Green" Jobs
- Professional Practice
- Master Training for Circular and "Green" Professions
- Promotion of "Green" Professions and New Profiles
 - solar panel installer,
 - wind turbine maintenance technician,
 - organic farmer,
 - specialist in GHG measurement,
 - biogas plant operator,
 - green building technician, etc.

5. Education and Green Jobs

The International Labor Organization (ILO) estimates that by 2030, 24 million new "green" jobs will be created globally, mostly in the areas of health care, production and processing industry, construction, agriculture, transport, as well as finance, fashion industry and services. Trained personnel, as expected, will be most sought after in the fields of renewable energy sources, as well as circular economy and "green" and sustainable business. Chamber of Commerce and Industry of Serbia strongly supports the development of new educational programs and profiles and the training of pupils and students for "green" professions through the further development of the dual education system, the intensification of professional practices, master training and other forms of acquiring practical knowledge and skills for the new "green" and digital age in industry 4.0. Targeted training in the most affected sectors can help workers acquire the necessary competencies and skills to properly implement the transition and be more innovative and resilient to change. Training is especially important for retaining and upskilling the existing workforce when new technologies are adopted, without jeopardizing existing jobs and positions. We believe that it is also necessary to adapt the curriculum at faculties, primarily faculties of economics and the ones dealing with sustainable development, so that they include new disciplines such as climate change finance and climate change accounting as well as circular economy.

6. Eco-innovations, Science, Smart Technologies, E-mobility

Promoting research, development and eco-innovation and the adoption of sustainable techniques and technological solutions can encourage sustainability and circularity in business. By identifying ways in which research, development, eco-innovation and digital technologies can help to implement the green transition, including reducing the costs of that transition, developing new eco-techniques and technologies or promoting the existing ones, should play one of the key, driving roles. Additional support measures for small and medium-sized enterprises to encourage the adoption of innovative, green and digital technologies in the business ecosystem. Support the further strengthening of the ties between the academic community, science and the economy, in order to find innovative solutions, facilitated adoption of the latest technologies and observe the real needs of companies for knowledge of the new age. Affirm the implementation of EU technical standards and digitization of all types of transport. Develop and implement climate resilience plans for the transport networks of Western Balkan economies, and promote the preparation and implementation of Sustainable Urban Mobility Plans for urban areas in the Western Balkans. Support sustainable mobility solutions at the regional level including plans for the use of alternative fuels and the construction of filling and refueling stations. Increase regional cooperation in the field of alternative fuel infrastructure development.

Key topics:

- Sustainable Technologies
- Eco-innovations
- Support for the Development of Eco-Startup Companies
- Connection between Science/University and Economy
- Smart Transport
- E-mobility

7. Just Transition

Analysis of the socio-economic impact of decarbonization at the national and regional level aimed at the fair transition, while minimizing the impact on the economic and social status of employees in vulnerable activities and envisaging measures and programs that will strengthen the resilience of the social protection systems. Support the development of a program to deal with the problem of energy poverty and a financial scheme for the reconstruction of households and ensuring an appropriate level of living standards. The "green" and digital transition will have a strong social impact, particularly due to the shutdown of certain jobs and the creation of new jobs and working conditions, which is why it is necessary to include fairness and solidarity, as defined principles of the European Green Deal and the EU Digital Strategy. This impact should be considered when creating transition plans, since by timely identifying the expected social consequences of transition, harmful effects can be minimized and prevented. Full support to companies implementing measures so that the transition is socially responsible and therefore sustainable in the long term.

Key topics:

- Social Aspect of Transition
- Energy Poverty
- Social Responsibility
- Retraining Programs
- "Vulnerable" Occupations and Resilience Measures (e.g. mining)
- Just Transition Plan

8. Sustainable Finance

Realization of the sustainable economic growth, increasing the profitability of companies implementing the transition and reducing costs through the application of the circular economy model, as well as the overall mitigation of climate risks, is a key contribution to the implementation of the green transformation, which will be achievable only through the mobilization of financing from various sources. The "polluter pays" principle should be affirmed and fees should be thoroughly analyzed, and the segment of budget financing should eventually be replaced by the principle of co-investment. Develop also innovative financial instruments from the private sector such as corporate green bonds, but due to the limited domestic capital market, the financial sector should also offer loans for special purposes to finance investments in green technologies, combined with the financial incentives and even appropriate technological help for the application of such technologies. Serbia meets the generational challenge of the green transition with fiscal and monetary stability, so with the first issuance of the government green bond, it has generated one billion euros that will be invested in various infrastructural green projects. Various sources of financing from the EU are available, primarily IPA III funds, as well as Western Balkans Investment Frameworks, international financial institutions such as EIB and EBRD, as well as the possibility of targeted use of the guarantee scheme - Western Balkans Guarantee Facility. By changing credit policies, commercial banks will have to respond to the growing needs of the market by assuming the role of a catalyst for green transformation, increase the volume of their green credit portfolio, harmonize their reporting with increasingly rigorous ESG international standards (considering that most banks in Serbia have their headquarters abroad), improve credit offer in the field of energy transformation and efficiency, as well as adapt their risk management to the changed needs of the market. Banks will develop new products, such as, for instance, credit lines for the transformation from a linear to a circular production model. The model of public-private partnership will also be necessary, for instance in the domain of innovation, where, we believe, it is possible to direct the strategic direction of innovation if key actors act as market shaping, and not only as market fixing.

Key topics:

- Sustainable Growth
- Funding Sources Diversification
- Corporate and Government Green Bonds
- ESG International Standards
- Investments in Green Infrastructure Projects
- Banks as Catalysts of Green Transformation

9. Regional Networking and Cooperation

In order to enhance regional connection and cooperation, as well as more efficient establishment of a common regional market, the Chamber of Commerce and Industry of Serbia, together with the partner chambers of commerce and industry of the Western Balkans, founded a Regional Association - Western Balkans 6 Chamber Investment Forum (WB6 CIF). The Association represents the interests of over 350,000 companies and is a response to the political processes within the Berlin process. WB6 CIF called on the governments of the region to enable decarbonization, transition to a circular economy, reduction of pollution, sustainable agriculture and protection of nature and biodiversity through the implementation of the Green Agenda for the Western Balkans. The necessity of joint planning and cooperation on the diversification of energy sources and energy distribution routes with sustainable projects that will enable countries in the region to rely on domestic resources of clean and sustainable energy to the greatest extent possible is emphasized. The Chamber of Commerce and Industry of Serbia welcomes the "Open Balkan" Initiative, which is aimed at the efficient implementation of the obligations of establishing a common economic space based on the freedom of movement of people, goods, services and capital. We invite the governments of all six economies of the Western Balkans to harmonize the national goals of energy and climate transformation within the framework of the Open Balkan, which would ensure a coordinated and effective response of the region to the challenges faced by mankind.

Key topics:

- Guidelines for the Implementation of the Green Agenda for the Western Balkans
- Action Plan for the Implementation of the Sofia Declaration 2021- 2030
- Western Balkans 6 Chamber Investment Forum (WB6 CIF)
- The "Open Balkan" Initiative
- Regional, Competitive, Common Market
- Approaching the Goals of the Energy and Climate Transformation of the Western Balkans

Key topics:

- Digital & Green Transformation
- Reduction of Waste in Production, Reduction of Costs
- Paperless Business
- Increasing the Energy Efficiency of Buildings
- Reduction of Energy and Resource Consumption
- The DT Center Certified 68 Consultants
- Support for more than 700 SMEs

10. Twin Transformation

Digital transformation is one of the most important segments of the overall green transformation and in many EU documents these two processes are treated as related and interdependent. Solutions from the digital domain can significantly reduce the amount of waste in production processes, adjust the volume of production to the changing requirements of the market and demand, reduce surplus production that can become unusable, as well as enable complete paperless business. Solutions from the domain of digital transformation can also improve the energy efficiency of residential and industrial buildings, reduce energy consumption or adapt it according to the needs. The Center for Digital Transformation of the Chamber of Commerce and Industry of Serbia successfully trained and certified 68 consultants in this area in 4 years, according to the international standard ISO 17024. Through various programs of the Center, which were implemented with the great help of the Ministry of Economy and GIZ, the consultants have so far successfully cooperated with over 700 micro, small and medium enterprises and helped them implement digital transformation, focusing on - digital marketing and e-trade, business processes and models, digital data security and business. The certification of the first group of consultants for the domain of artificial intelligence (AI) is being prepared, and it will help companies improve their business by applying these advanced solutions. The Center has also developed an interactive online academy for digital transformation, intended for owners and managers of micro, small and medium enterprises in Serbia.

cirkularna@pks.rs
www.pks.rs